

УДК 342.95

DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2018.31.143444>

І. В. Іщенко, полковник поліції
начальник Управління превентивної діяльності
Головне управління Національної поліції в Одеській області
вул. Єврейська, 12, Одеса, 65014, Україна

УДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ПОЛІЦІЇ З ІНШИМИ ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ТА ГРОМАДСЬКІСТЮ У СФЕРІ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ

У статті розглядаються організаційно-правові аспекти взаємодії Національної поліції з іншими органами публічного адміністрування та громадськістю у сфері ювенальної превенції. Робиться спроба окреслити типові алгоритми спільних дій поліції з цими суб'єктами за основними напрямками ювенальної превенції.

Ключові слова: взаємодія, дитина, поліція, ювенальна превенція.

Постановка проблеми. Ювенальна превенція є діяльністю системною та передбачає участь в цьому процесі певного кола суб'єктів, кожний з яких зорієнтований на загальну мету, але виконує свої специфічні функції. Діяльність поліції у зазначеній сфері також не може здійснюватися ізольовано від інших суб'єктів, і потребує взаємодії з ними. Учасники робочої групи тристороннього проекту «Дії на захист дітей груп ризику: досвід Польщі, Німеччини та України» визначили низку проблем процесу попередження деморалізації дітей груп ризику в Україні, зокрема: низький рівень координації, взаємодії між інституціями, відповідальними за роботу з дітьми груп ризику; відсутність ефективних механізмів правового захисту для дітей груп ризику і т. ін. [1, с. 57-60].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню удосконалення взаємодії поліції (або колишньої міліції) з органами публічного адміністрування та громадськістю у сфері ювенальної превенції приділялося чимало уваги з боку науковців (Р. І. Благута, О. В. Горбач, Я. М. Квітка, І. Г. Лубенець, Т. Я. Назар, Ю. С. Назар, Т. С. Острянюк, С. Г. Поволоцька, О. М. Самойлова та інші), кожен з яких висував свої власні ідеї покращення цього аспекту діяльності, але тематика й досі залишається актуальною.

Метою цієї статті є напрацювання організаційних та правових шляхів удосконалення взаємодії підрозділів Національної поліції з іншими органами публічного адміністрування та громадськістю у сфері ювенальної превенції. Виходячи з заявленої мети, пріоритетним завданням дослідження є окреслення типових алгоритмів спільних дій поліції з іншими суб'єктами ювенальної превенції.

Виклад основного матеріалу. Під взаємодією підрозділів Національної поліції України (далі – НПУ) з іншими суб'єктами ювенальної превенції ми пропонуємо розуміти такий стан взаємозв'язків між підрозділами поліції та органами публічного адміністрування та громадськістю, при якому вони здійснюють взаємний вплив один на одного (шляхом координації чи співробітництва) та на від-

повідну сферу діяльності з метою ефективного виконання як загальних, так і спеціальних завдань щодо усунення факторів, що детермінують девіантну поведінку дітей у будь-яких її негативних проявах.

Ми воліємо закцентувати увагу на одному з важливих практичних аспектів так званої спеціальної взаємодії – це окреслення типових алгоритмів спільних дій уповноважених органів публічного адміністрування та громадськості за основними напрямками ювенальної превенції. Рівні взаємодії передбачають відповідні процедури її реалізації, опанування «сценаріїв» поведінки у певній ситуації [2]. Як приклад, у Хорватії обов'язки поліції та муніципальних органів влади, а також процедура спільних дій у випадках виявлення насилля серед дітей та молоді визначені у Протоколі про процедуру у справах насильства серед дітей та молоді [3]. Українська правова система містить подібний Порядок затверджений спільним Наказом Мінсоцполітики України, МВС України, МОН України та МОЗ України від 19.08.2014 р. № 564/836/945/577, але це єдиний подібний приклад нормативного закріплення процедури взаємних дій суб'єктів ювенальної превенції. На жаль інші напрями цієї сфери діяльності залишилися поза належної уваги інституцій державної влади. Окремі моменти взаємодії поліції з іншими суб'єктами ювенальної превенції розпорошені у багатьох правових актах різного рівня та окреслені лише фрагментарно (умовно кажучи, визначені «точки дотику»).

В ситуації, коли дитина вчиняє правопорушення розвиток спільних дій між поліцією та іншими органами публічного адміністрування буде залежати від ступеня шкоди чи суспільної небезпеки діяння та віку дитини (розглянемо з них ті, що не мають ознак злочину). Слід враховувати, що репресивний характер впливу на дитину у таких ситуаціях має зводитися до мінімуму. Крім того, керівні принципи правосуддя, дружнього до дітей заохочують впровадження альтернатив судовому розгляду та альтернативні методи вирішення спорів, якщо вони можуть найкращим чином служити інтересам дитини [4, с. 25]. Ми пропонуємо до уваги такі алгоритми спільних дій поліції з іншими органами публічного адміністрування, судами та громадськістю, до яких слід прагнути з метою підвищення ефективності превентивного впливу та розумного поєднання примусу з забезпеченням сприятливих умов для соціалізації дитини.

Отже, коли дитина яка досягла віку юридичної відповідальності вчинила адміністративне правопорушення поліцейські: а) якщо правопорушення є незначним – обмежуються проведенням попереджувальної співбесіди та звільненням правопорушника; якщо при цьому є потерпілі від такого делікту – додатково вимагають від неповнолітнього правопорушника публічно або в іншій формі попросити вибачення у потерпілого; б) якщо правопорушення є більш серйозним – складають протоколи про адміністративні правопорушення на дітей, а також їх батьків (усиновителів) або опікунів (піклувальників), які не виконують обов'язків щодо виховання і навчання цих неповнолітніх осіб; в) перевіряють таких дітей за наявними базами даних, що входять до єдиної інформаційної системи МВС України; г) інформують відповідні служби у справах дітей з метою з'ясування причин та умов, які призвели до вчинення правопорушень, вжиття заходів щодо їх усунення; д) передають оформлені матеріали про адміністративні правопорушення до суду для прийняття рішення у справі; е) якщо неповнолітній правопорушник перебуває в алкогольному чи наркотичному сп'янінні – доставляють таку дитину до закладу

охорони здоров'я для надання необхідної медичної допомоги; є) беруть участь (інспектори ювенальної превенції) разом з фахівцями служби у справах дітей у судовому розгляді, де висловлюють свою думку щодо доцільності призначення тих чи інших заходів впливу або призначення адміністративного стягнення; ж) інформують про подію заклади освіти, де навчається неповнолітній правопорушник, для проведення з ним психологічної роботи та посилення нагляду за його поведінкою; з) за наявності підстав беруть дитину на профілактичний облік; і) інформують відповідні місцеві органи державної влади щодо батьків, інших законних представників, які не виконують обов'язки щодо виховання дітей; к) ініціюють перед службами у справах дітей, місцевими органами охорони здоров'я питання про направлення дитини до відповідного закладу для надання необхідної медичної, психологічної допомоги.

Коли дитина вчинила адміністративне правопорушення до досягнення віку адміністративної відповідальності поліцейські: а) якщо правопорушення є незначним – обмежуються проведенням попереджувальної співбесіди та звільненням «правопорушника»; б) якщо правопорушення є більш серйозним – доставляють дитину до територіального підрозділу поліції на строк до 8 годин для встановлення особи, обставин вчинення правопорушення та передачі її батькам чи особам, які їх замінюють, або у притулки для дітей служб у справах дітей; в) інформують про це координаційні центри з надання правової допомоги; г) складають протокол про адміністративне правопорушення на батьків дитини (усиновителів) або опікунів (піклувальників), за ч. 3 ст. 184 КУпАП, якщо адміністративне правопорушення вчинене неповнолітнім віком від 14 до 16 років, або за ч. 1 чи 2 (залежно від повторності), якщо – дитиною віком до 14 років. Усі інші заходи співпадають з тими, які були зазначені у попередньому абзаці у пп. «в» – «к», з тією відмінністю, що до суду адміністративні матеріали передаються лише на батьків, чи осіб, які їх замінюють, а до центрів медико-соціальної реабілітації дітей можуть бути направлені лише діти віком від 11 років. Оскільки до осіб, які скоїли правопорушення до настання віку адміністративної відповідальності не можуть бути застосовані навіть заходи впливу передбачені ст. 24-1 КУпАП, таких дітей доцільно залучати до участі в просвітницько-профілактичних чи корекційних програмах, але механізм реалізації цього заходу в Україні поки що не має належного правового та організаційного забезпечення.

У ситуації, коли дитина (віком до 16 років) опинилася без нагляду дорослих, постає необхідність її вилучення (з вулиці, приміщення). Служба у справах дітей або виконавчий орган сільської, селищної ради, до яких надійшло повідомлення про дитину, яка залишилась без батьківського піклування, повинні з'ясувати місце знаходження дитини, її вік, відомості про батьків або осіб, які їх замінюють, обставини, за яких дитина залишилась без батьківського піклування, прізвище, ім'я, по батькові та адресу особи, від якої надійшло повідомлення, та отримати іншу інформацію, що має істотне значення [5, п. 4]. У випадку виявлення такої дитини поліцейськими вони застосовують поліцейське піклування. Поліцейські уповноважені затримувати і тримати у спеціально відведених для цього приміщеннях дітей, які залишилися без опіки та піклування, – на період до передачі їх законним представникам або до влаштування в установленому порядку, але не більше 8 годин.

На даний час процедура вилучення дитини, яка залишилась без нагляду дорослих проходить в декілька етапів. Спочатку дитину доставляють до підрозділу поліції з метою документування, потім до медичного закладу, де проводиться медичне обстеження на наявність у неї ознак інфекційного захворювання, і тільки в разі їх відсутності дитина поміщається до притулку служб у справах дітей. Служба у справах дітей, а у разі, коли дитина виявлена на території села, селища, – виконавчий орган сільської, селищної ради разом з працівниками уповноваженого підрозділу НПУ та охорони здоров'я протягом доби після надходження повідомлення про дитину, яка залишилась без батьківського піклування, проводять обстеження умов її перебування, стану здоров'я та з'ясовують обставини, за яких дитина залишилась без батьківського піклування. Згідно з п. 6 Постанови КМУ від 24.09.2008 р. № 866 обстеження умов перебування не проводиться у разі, коли дитина перебуває у закладі охорони здоров'я, притулку для дітей служби у справах дітей, центрі соціально-психологічної реабілітації дітей. Але з власного досвіду можемо зауважити, що таке виключення з загального правила є нерозумним, оскільки факти самовільного залишення дітей вказаних закладів на практиці викликають не меншу стурбованість. Більш того, для логічного завершення ланцюга взаємодії у нормативно-правових актів, слід передбачити обов'язок відповідних служб та органів, які з'ясовували обставини, за яких дитина залишилась без належного догляду, проінформувати підрозділи поліції про результати перевірки для застосування адміністративно-деліктних заходів до винних осіб.

Іншою проблемою, яка вимагає не лише розробки алгоритму спільних дій суб'єктів ювенальної превенції, а й законодавчого розширення повноважень поліцейських є термінове вилучення дитини «з під опіки» своїх батьків, якщо є реальний ризик її життю чи здоров'ю. Як зазначено у п. 8 Постанови КМУ від 24.09.2008 р. № 866, якщо виникла безпосередня загроза життю або здоров'ю дитини, орган опіки та піклування, якому стало відомо про це, приймає рішення про негайне відібрання дитини у батьків або осіб, які їх замінюють. Але якщо простежити алгоритм наступних заходів, то видасться, що слово «негайне відібрання» у цьому випадку має умовне значення («де-юре» такий термін може сягати доби, «де-факто» – й того більше). У багатьох випадках самостійно, без залучення поліції та застосування поліцейських заходів, представникам органу місцевого самоврядування (служби у справах дітей) вилучити дитину з загрозового становища не вдається. Водночас і поліцейські, які самостійно виявляють факт загрози життю чи здоров'ю дитини, яка перебуває під умовною опікою не позбавлених батьківських прав батьків не мають права самостійно вилучити таку дитину. Отже, у реальності іноді втрачається багато дорогоцінного часу перш ніж вдається у законний спосіб вилучити дитину з небезпечного «родинного оточення».

Про відібрання дитини у батьків орган опіки та піклування того ж дня письмово інформує прокуратуру за місцем проживання дитини та у семиденний строк після прийняття рішення звертається до суду з позовом про позбавлення батьків чи одного з них батьківських прав або відібрання дитини у матері, батька без позбавлення батьківських прав. Служба у справах дітей за участю інших структурних підрозділів місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування забезпечують підготовку документів для звернення органу опіки та піклування до суду про позбавлення батьків чи одного з них батьківських прав або

3. Protokol o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima / Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti [Elektron. izdanje]. Zagreb, 2004. 8 s. URL: http://www.os-mgubec.hr/documents_db/068_Protokol_o_postupanju_u_slucaju_nasilja_medju_djecom_i_mladima [2].pdf (17.07.2018).
4. Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice [Text]. (2013). Monograph. Council of Europe Publishing. 96.
5. Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини [Електрон. ресурс]: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 р. № 866. Дата оновлення: 12.08.2017. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-%D0%BF> (дата звернення: 30.07.2018).

Стаття надійшла 19.09.2018 р.

И. В. Ищенко, полковник полиции
начальник Управления превентивной деятельности
Главное управление Национальной полиции в Одесской области
ул. Еврейская, 12, Одесса, 65014, Украина

УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ПОЛИЦИИ С ДРУГИМИ ОРГАНАМИ ПУБЛИЧНОГО АДМИНИСТРИРОВАНИЯ И ОБЩЕСТВЕННОСТЬЮ В СФЕРЕ ЮВЕНАЛЬНОЙ ПРЕВЕНЦИИ

Резюме

В статье рассматриваются организационно-правовые аспекты взаимодействия Национальной полиции с другими органами публичного администрирования и общественностью в сфере ювенальной превенции. Делается попытка описать типовые алгоритмы совместных действий полиции с этими субъектами по основным направлениям ювенальной превенции.

Ключевые слова: взаимодействие, ребенок, полиция, ювенальная превенция.

I. V. Ishchenko, Colonel of the Police
Head of the Preventive Activities Department
of the Main Directorate of the National Police in the Odesa Region
Evreyska Street, 12, Odesa, 65014, Ukraine

IMPROVEMENT OF INTERACTION OF POLICE WITH OTHER PUBLIC ADMINISTRATION AUTHORITIES AND PUBLICITY IN THE FIELD OF JUVENAL PREVENTION

Summary

The article deals with organizational and legal aspects of the interaction of the National Police with other public administration authorities and publicity in the field of juvenal prevention. An attempt is made to describe typical algorithms of joint police actions with these subjects in the main directions of juvenile prevention.

Key words: interaction, child, police, juvenile prevention.